

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תַּמָּנ תַּמָּד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

מִקָּדִים מִקָּדִים לְכַעַל הַחֲמֵץ עֲצָמוֹ קָנְסוּ וְכָנְנוּ שְׁלֹא יִהְיֶה מִן הַקָּדִים⁽²³⁾.

23) ובני ביתו של בעל החמץ הסמוכים על שלחנו, כתב הרד"ת (ס"ג ד"ה והנה) שגם להם אסור ליהנות מחליפי החמץ, וכעין שכתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ו סי' ב' אלפים קכג) לענין מי שעבר על דין 'אין מבטלין איסור לכתחילה', שלא רק עליו נאסר ליהנות ממנו שביטל, אלא אף על בני ביתו הסמוכים על שלחנו. [וכדברי הרדב"ז כתב הט"ז (יו"ד סי' צט ס"ק י) בשם מהרש"ל].

[משנ"ב שם]

וְאִינוּ מִתְּרֵי לְדִידָה אֶלָּא בְּשִׁמְכֵרוֹ אוֹ הַחֲלִיפָה אֲחֵרִים תִּמְצוּ שְׁלֹא בִּידִיעָתָא⁽²⁴⁾.

24) ואם אשתו החליפה את החמץ שלא בדיעתו, כתב הרד"ת (ס"ג ד"ה ובמש"ל) שהרי זה כאילו החליף הוא בעצמו, משום שאשתו כגופו.

[משנ"ב שם]

וְיֵשׁ לְהַחֲמִיר בְּדַעַת פּוֹסְקִים אֶלּוּ שְׁלֹא בְּמִקְוֶה הַפֶּסַח מְרַבָּה⁽²⁵⁾.
25) וכן לענין מומר שמכרו לו חמץ בטעות [שסברו שדינו כנכרי], כתב לקמן (סי' תמח ס"ק יא) שאחר הפסח ראוי לומר לו למכור את החמץ לנכרי ויהיו הדמים מותרים. וכן לענין מי שהיה בערב פסח בספינה ולא היה עמו נכרי, והפקירו בפני עדים, כתב שם (ס"ק כה, ובשעה"צ ס"ק עג) שבמקום הפסד מרובה יש לסמוך אחר הפסח להקל ולמכרו לנכרי.

[משנ"ב שם]

אִם לָקַח אֶת חֲלִיפֵי הַחֲמֵץ לְאַחַר זְמַנָּהוּ⁽²⁶⁾.
26) ואם קיבל תמורת החמץ המחאה [שיק], דעת הגר"י קרליץ (סידור פסח כהלכתו פ"י אות ו ס"ק ג) שאף אם תאריך ההמחאה הוא לאותו היום, מ"מ נחשב הדבר כמכירה בהקפה, ודעת הגר"ש אלישיב (קובץ הליכות והנהגות) שדינו כתשלום במומון, ונחשב כחליפי החמץ.

[משנ"ב ס"ק יז]

וְהַחֲמֵץ עֲצָמוֹ לְעוֹלָם עוֹמֵד בְּאִסּוּרוֹ כְּכָל מִקְוֶה שֶׁהוּא⁽²⁷⁾.
27) אמנם בביה"ל לעיל (סי"א ד"ה ואסורו) כתב בשם אחרונים, שכיון שנמכר החמץ לנכרי קודם חצות [אף בשעה שכבר נאסר בהנאה], מועיל הדבר שלא יחשב 'חמץ שעבר עליו הפסח', והוסיף, שיש אחרונים שסוברים שאף אם נמכר החמץ אחר חצות, מ"מ בדיעבד אין להחשיבו כחמץ שעבר עליו הפסח.

[משנ"ב שם]

וְעֵינִי בְּתִשְׁבּוּת תַּת־סוֹפֵר אֶרֶץ־חֵיִים סִימָן קד⁽²⁸⁾.
28) שלענין חֵיִים שזרען אדם בקרקע יום או יומים לפני הפסח, שנוהגים למוכרו לנכרי, כתב שם שאם שכח למוכרו, מ"מ מחמת כמה ספיקות אין לאסור את הגידולים הראשונים מדין חליפי איסורי הנאה [ולולי ספיקות אלו, אסורים הגידולים בהנאה].

סִימָן תַּמָּד

דִּין עֶרֶב פֶּסַח שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת

[משנ"ב ס"ק א]

בּוֹדְקִין⁽¹⁾ (כ"ו, וְצִירֵף לְכַרְף עַל הַבְּדִיקָה⁽²⁾ וְגַם לְכַשֵּׁל, כְּמוֹ בְּשֶׁאֵר שְׁנַיִם בְּלִיל י"ד⁽³⁾).

1) ולבני דרשת שבת הגדול, כתב לעיל (סי' תכט ס"ק ב) שכשחל ערב פסח בשבת מקדימים את הדרשה לשבת שלפני כן. ולענין תענית בכוחות כשחל ערב פסח בשבת, ראה שו"ע ורמ"א לקמן (סי' תע ס"ב).

2) ואף שהבדק תוך שלושים יום קודם החג, כתב הרמ"א לעיל (סי' תלו ס"א) שאינו מברך 'על ביעור חמץ', הרי ביאר המשנ"ב שם (ס"ק ד) שחיוב הברכה הוא דוקא כשמצניע את החמץ שימצא כדי לבערו למחרת שאז הבדיקה היא תחילת הביעור, ולכן הבדק תוך שלושים יום אינו מברך כיון שאינו עתיד לבער את החמץ אלא רק מפנה אותו מן הבית, מה שאין כן כאן שעתידי לבער למחרת את החמץ שימצא.

3) וכן לענין אכילה קודם הבדיקה, כתב לקמן (סי' תע ס"ק ו) שאסור לאכול גם כשהבדיקה בליל י"ג.

[משנ"ב ס"ק ב]

שְׁלֹא מִתְּרֵי בְּעֶרְב־שֶׁבֶת אִי אֶפְשָׁר לְבַדֵּק⁽⁴⁾.

4) ולבדוק בליל שבת, כתב הב"י שאי אפשר, שהרי אסור לטלטל את הנר. ואף שיעשה דוחה לא תעשה; גם במצוות דרבנן [כמו שכתב המג"א סי' תמו ס"ק ב בשם הש"ל], ואם כן תדחה מצות הבדיקה את איסור טלטול הנר, כתב האבני שוהם (דף ס"א, ג) שכיון שאפשר לבדוק בליל י"ג, אין לומר בזה שמצות בדיקת חמץ תדחה את איסור טלטול הנר, ועוד, שבשביל הבדיקה צריך לטלטל את הנר עוד קודם התחלת הבדיקה, ואז הרי עדיין אינו מקיים 'עשה' שיוכל לדחות את האיסור. והשו"י חמד (מערכת חמץ ומצה סי' ה אות יד) תירץ שטלטול הנר הוא איסור חמור, ואין עשה דוחה איסור חמור.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְצִירֵף לְזֶהֶר לְהַנִּיחוֹ בְּמִקְוֶה מִצָּנֵעַ⁽⁵⁾.

5) והחושש להשאיר חמץ לסעודות השבת שמא יבא לידי מכשול, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח סי' קנח) שטוב שיקיים את שתי סעודות השבת במצה ששירה, ויאכלנה רק בזמן שרשאי לאכול חמץ [וכיון שאוכל אותה לסעודת שבת המחויבת בפת, יברך עליה המוציא וברכת המזון].

[משנ"ב ס"ק ד]

וּבְשֶׁבֶת זֶה מְשִׁפִּימִים לְהַתְפַּלֵּל⁽⁶⁾, וְלֹא יִצְרִיכוּ הַרְבֵּה⁽⁷⁾.

6) ואף בכל ערב פסח הדין כן, כמו שכתב לעיל (סי' תכט ס"ק יג), כדי שיגמור סעודתו קודם ד' שעות. והגר"ח זוננפלד (סדר ערב פסח שחל בשבת אות ד) כתב, שבשבת זו בכל בתי הכנסיות משכימים להתפלל כשיאיר היום.

7) ולענין אמירת הפיוטים של שבת שלפני פסח [יצירות], לנוהגים לאומרים בשאר השנים, כתבו הפמ"ג (סי' תל משנ"ז ס"ק א) והא"ר (שם ס"ק ב) שאומרים אותם אף כשחל ערב פסח בשבת. והגר"ח זוננפלד (שם) כתב, שבשבת זו אין אומרים אותם. [ויש הנוהגים להקדים ולאומרים בשבת שלפני כן (מהר"ל מנהגים הלכות ערב פסח אות י)].

[משנ"ב ס"ק ה]

דְּקָא אִסּוּר לְאַכֵּל⁽⁸⁾ מִצָּה בְּעֶרְב־פֶּסַח⁽⁹⁾.

8) אכן לענין לחם משנה, הורה החזו"א לבני ביתו (אגרות חזו"א ח"א סי' קפח) שלא ישאירו לשם כך חמץ, אלא יצרפו מצה כלחם משנה. והוסיף הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו פסח עמ' יא), שיעטוף אותה בשקית נילון כדי שלא תיגע בחלה, שגם באופן זה יוצא ידי חובת לחם משנה. ואף שיתכן שלחם שאינו ראוי לאכילה אינו **המשך במילואים עמוד 7**

מילואים

הלכות פסח סימן תמב

המשך מעמוד קודם

גורם, שכן כוחם של שמרי הדבש להחמיץ בא גם הוא משמרי השכר [וראה מקור חיים ביאורים ס"ק ז].

[משנ"ב שם]

מטעם דקתם כלים אינן כג' יומין⁽⁴⁶⁾.

46) וכפי שכתב הרמ"א לקמן (סי' תמו ס"ד) שאף על פי שבפסח עצמו אין לאכול דבר שנתבשל בכלי חמץ שספק אם היה 'בן יומין', ואין אומרים את הכלל ש'סתם כלי אינו בן יומין' [ראה משנ"ב שם (ס"ק נח)]. והיינו שנתבשל קודם פסח, שאם התבשל בפסח עצמו אסור לאוכלו גם אם ידוע שהכלי לא היה בן יומין, וכפי שפסק הרמ"א שם (ס"י), מ"מ ביום טוב שני מותר לאוכלו. ובטעם הדבר ביאר המשנ"ב שם (ס"ק טא), שהואיל ויום טוב שני הוא מדרבנן, לא החמירו בו, ודינים בו סתם כלים כאינם 'בני יומין' כבשאר איסורים. [אבל בפסח עצמו החמירו בזה יותר מבשאר איסורים משום 'חומרא דחמץ'].

[משנ"ב ס"ק כו]

רק אם לא הנה כגבינה שששים נגד הקבה⁽⁴⁷⁾.

47) ואף שהקבה מעמידה את הגבינה ובדבר המעמיד לא נאמר ביטול בשישים, ואם כן גם אם היה בגבינה יותר משישים לא היה לה להתבטל, ביארו המחצ"ש (ס"ק ט) והפמ"ג (א"א ס"ק ט) שהואיל והקבה עצמה היא גורמת את ההעמדה ולא החמץ הבלוע בתוכה, לפיכך אין לחמץ דין מעמיד.

הלכות פסח סימן תמג תמד

המשך מעמוד יח

איסור לטלטלה. וראה דעת תורה (בהערה), שבאופן זה שיש לו די מצות וקטנים מצוים הם ואפילו שלא בביתו, לכאורה יש להתיר לטלטל את המצה. [וראה כף החיים סי' שח ס"ק מב].

9) ולענין מצות שאפו אותן במפרש בכונה שלא לשם מצוה, האם מותר לאוכלן בערב פסח, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעא ס"ק יא). ומי שאין לו חמץ ולא מצה ששרה לצורך הסעודה השניה, אלא רק מצה, כתב החת"ס (ד"י להל' פסח, בסוף ח"י לפסחים - מובא בהלכות חג בחג פסח פכ"ז אות לו) שיקיים את הסעודה במצה, משום שמצות סעודת שבת היא מדאורייתא ודוחה את איסור אכילת מצה בערב פסח שאינו אלא מדרבנן [אבל אין להתיר משום זה גם לאכול מצה לסעודה שלישית, שהרי מחלוקת היא אם צריך לעשותה דוקא בפת, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רצא ס"ה)].

[משנ"ב ס"ק ז]

כדי שיאכל מצה לתאבון⁽¹⁰⁾.

10) ומטעם זה, כתב הגרי"ח וזנפולד (סדר ערב פסח שחל בשבת אות ו) שחצי שעה אחר חצות היום מתפללים מנחה בכל בתי הכנסת, ואין מתאחרים יותר מזה, כדי למהר לאכול סעודה שלישית קודם סוף השעה התשיעית.

על פי מה שכתב המשנ"ב לקמן (סי' תמו ס"ק לג) בשם כמה אחרונים, שאף לדעת הסוברים שיבש בביש חור וניער, אין זה אלא באופן שבישלו או אפו את התערובת בפסח, שבאופן זה החמץ נתן טעם בשאר התערובת בפסח, ובפסח הרי חמץ אסור במשהו, אבל ללא בישול או אפיה אין איסור לאכול את התערובת, שכן כבר קודם הפסח התבטל החמץ. על פי זה ביאר החו"א, שמה שכתב הרמ"א כאן שאם נתבטל החמץ קודם הפסח הרי הוא בטל ואינו חוזר וניער, דיינו אף בתערובת יבש בביש, וכגון שלא בישלו או אפו אותו.

[משנ"ב ס"ק כד]

יענין כפריימקדים מה שפכת בנה⁽⁴⁴⁾.

44) שם (א"א ס"ק ח) כתב, שמשמע מדברי המהרי"ל [שהוא המקור לדברי המשנ"ב] שהשכר אסור בפסח אפילו באופן שהוא פחות משישים מהדבר שהוא התערב בו, והקשה הפמ"ג הרי הרמ"א כתב לקמן (סי' תמו ס"ד) שבתערובת לח בלח אין אומרים 'חוזר וניער'.

[משנ"ב ס"ק נה]

שקל אקד מקן, על ידי הפעמיד נעשה כלו חמץ⁽⁴⁵⁾.

45) ואף על פי ששמרי השכר שנותרו בתערובת השלישית או הרביעית אין בכוחם להחמיץ לבדם, וההחמצה נגרמת גם על ידי שמרי הדבש שנצורו, כתב הערוך השלחן (סכ"ג) שמי"מ אין להתיר משום זה וזה

מצטרף ללחם משנה, ביאר הגרי"ק קרליץ (חוט שני שבת ח"ד קובץ ענינים עמ' שסט) שאף על פי שמצה אסורה באכילה בערב פסח, מ"מ יש בזה חשיבות לסעודה במה שמונח לפניו עוד ללחם.

ולטלטל את מצת המצה בשבת זו, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שאסור, משום שבערב פסח אסורה היא באכילה מדרבנן, וכן מקפידים עליה שלא להאכילה לעשות או לתת אותה לנכרי, ולכן נחשבת למוקצה. ומי"מ בשבתות שלפני כן, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה מהדירק סי' י' הע' 4) שגם לדעת הפמ"ג מותר לטלטל את מצת המצה, כיון שעומדת היא לאכילה אף שמקפיד עליה שלא לאוכלה [ויש לדמותה לבגד המיוחד ליום טוב, שאף שמקפיד שלא ללבושו בשבת, מ"מ אינו מוקצה מחמת זה], ואף בשבת זו לא נאסרת בטלטול אלא מהזכור. מאידך, הדעת תורה כתב (ד"ה גס), שכיון שהיתה ראויה לאכילה בבין השמשות [ואף הנהגים איסור באכילת מצה מראש חודש ניסן הרי אינו אלא חומרא], שוב אינה נאסרת בטלטול, כיון שאין מוקצה לחצי שבת.

ואם יש בביתו קטן שאינו ידוע לספר ביציאת מצרים [ולכן מותר להאכילו מצת מצוה], יש לו די מצות מצה לצורך הלילה גם אם יאכיל מצה לקטן, כתב בשו"ת שואל ומשיב (תניא ח"ב סי' עז) שאין

הלכות פסח סימן תמד

המשך מעמוד 36

[ובלבד שלא יסחוט את שערות המברשת]. ולענין השימוש במברשת שיניים בשאר שבתות השנה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכו ס"ק י). ולגבי הגעלת שיניים ותתבות לאחר סעודת שחרית בשבת זו [ולגבי הנדון אם הגעלת היא מעיקר הדין ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תנא

קרליץ (חוט שני פסח פט"ו ס"ק ד) שאם אינו פסיק רישא שיצא דם, מותר להשתמש במברשת שיניים יבשה כדי להסירם [אמנם אם היא רטובה יש אופנים שאסור משום סוחט]. והוסיף, שאם לאחר מכן נשארו במברשת פיזורים, מותר לשטוף אותה או לנערה כדי שיפלו

שש שעות, (1) [1] (טז) מתר, מפני שחמץ (יז) *אינו תופס דמיו:

תמר דין ערב פסח שחל להיות בשבת, ובו ח' סעיפים:

- א *יד שחל להיות בשבת, (א) בודקין (ב) ליל י"ג יומבערים הכל לפני השבת, (ג) *ומשירין (ה) [6] מזון שתי סעודות (ד) *לצורך השבת, דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה, ואז אינו יכול לעשותה (ה) לא במצה ולא בחמץ גאלא (ו) במצה עשירה; וצריך לעשותה (ז) קדם שעה עשירית: הגה

שערי תשובה

כמו גזלן, אי"כ מצי למימר קים לי כהש"ך, ע"ש: [1] מתר. עבה"ט שהקאה מקום לשיטת שער אפרים סימן ד שכתב שם בענין חמצו של עובר עברה, ועין בשו"ת פ"י סימן יג ובשו"ת פתח דבית סימן כא וסימן כב:

[6] מזון. עבה"ט. וצ"ל שאלת"ע צ"ע סימן קלג השי"ג על הבה"ט, וע"ש שכתב דמה דמשמע מהמג"א דאף לכלל ענין שבת דאין לו לחם אחר הדיון בו, לימא, אלא בבק"ג שפיר דמי לשיר בלי הפרשה בפה ובכדים בלי ברכה וזהו הפרשה, ואזכרה קטן או גדול ששכל או לא לה לתנוגלוהו דכחן, ותיבא דליכא יש להחמיר ע"י בטול ברכ אף לן, ע"ש; ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן צז כתב ג"כ דלא קמגי"א, וכתב דתא דאסור להפרש ביום"ט חסם פיון שיש לו מתקן אחר לאכל קצת ולשיר קצת, אבל

(ח) מזון. כתבו האחרונים דמ"מ גם בשחרית פסוק ענדתו לשנים, דהא י"א ידועא בזה, ע"י סימן רצא ס"ג. ואם שכתב להפריש חלה בע"ש זו מלחם חמץ שאפה לשבת, אסור לאכל ממנו, מ"א בסימן תקו סעיף ג, ע"ש. וכי הבאר היטב אשר לפני; וג"ל שימן המשיר לכהן קטן בענין זה, ודו"ק. ולא הבנתי

באור הלכה

הדמים, וכן כתב הגר"י: * אינו תופס דמיו. ודע, דכל זה אם כבר קבל הדמים או חמץ חליפי החמץ, אבל אם לא קבל עדין הדמים, אסור לו לקבל מעבדים חקונה; לא מבקעה אם לא היה שום קנן וזולת הדמים דבדואי אסור, שהרי בקבלתו הדמים עובר אסור דאורייתא של אסור הנאה של חמץ ונאכלו משו פקדון, הרי לאיזה פוסקים משיכה לחוד לא קני בעבדים, ונמצא שמשקבל תפסות ממנו נגמר קנינו ועובר אדאורייתא אם היה בפסח, ולאחר פסח מדרבנן, אלא אפילו כבר נקנה החמץ לעבדים בקנן גמור אסור לו לכתחלה לקבל תפסות לכלי עלמא, משום דעקר הנאה הוא בשעת קבלת תפסות, ובדמבאר להדיא לקמן בסימן תנ סעיף ד, ועין ביהודה"ע בסימן קלב וקמ"א באחרונים שם, וכן פתב במשנה למלך פרק טו מהלכות מכירה במסכתו, ועין שם שהאריך בזה:

* ומשירין מזון שתי סעודות. גט"ש שפ"י משום דמדינא אינו מקנה לבצור עד סמוך לשבת, ואם"כ אינו מניח בשעת הכעור רק שתי סעודות לצורך השבת. ולפי מהנהגתו בסעיף ב דמבאר הכל קדם חצות כמו בשאר השנים, יכול להניח יותר משתי סעודות אם רוצה לאכל עוד קדם הלילה, וכן ברמב"ם כתב שם צ"מ מ"מ מן החמץ כדי לחמץ ממנו עוד ארבע שעות ביום השבת, וכן פתב המאמר מרדכי: * לצורך השבת. עין בשערי תשובה לענין מי ששכת להפריש חלה מן הפת של חמץ בערב שבת זו,

שהוא"ל, ואסור לכל אדם לקח אותה מהעצום"ם אפילו חזר העצום"ם והחליפו באחר, ואפילו מכר הישראל להעצום"ם אחר הפסח, דכיון דתקמים הטילו אסור עליו הרי הוא פתחיה דאסורא. כתב חק"י עקב: דגן שנתחמץ ועבר עליו הפסח ונרע, גדוליו מתרין, וגדולין הוי כחליפין. ובספר מקור חיים חולק עליו, ונדעתו וגדולין גרע מחליפין ולכלי עלמא אסור. ועין בתשובת חתם סופר ארח"ח חיים סימן קדמ"ה:

א (א) בודקין? וכו'. וצריך לבקר על הבדיקה⁽²⁾ וגם לבטל, כמו בשאר שנים בליל י"ג⁽³⁾ [אחרונים]: (ב) ליל י"ג. שלמחר בערב שבת אי אפשר לבדק, דאין בודקין לאור החמה, וכו"ל: (ג) ומשירין וכו'. וצריך לזהר להניחו במקום מצנע, ובלעיל סימן תלד סעיף א: (ד) לצורך השבת. ובשבת זה משפטים להתפלל⁽⁴⁾, ולא יאריכו הרבה⁽⁵⁾, כדי שיהיה להם שהות ולא יבואו לידי מכשול [אחרונים]: (ה) לא במצה. דהא אסור לאכל⁽⁶⁾ מצה בערב פסח, ובלקמן בסימן תעא: (ו) במצה עשירה. הינו, שגלושה במי פרות לבר: (ז) קדם שעה עשירית. דמשם ואילך אפילו מצה עשירה אסור לאכל כדי שיאכל מצה לתאבון⁽⁷⁾, ובלקמן בסימן תעא סעיף ב:

שער הציון

(כא) פרי חדש ותנ"א ושא, דלא כאלהי רבה: (כב) עלת שבת ומגן אברהם ופרי חדש ותנ"א ושא כפרוש דברי המהר"ם (כג) רש"י ותוספות בפרק קמא דחילין, והרא"ש בסוף פרק האיש מקדש, וסי"ג בשם רבנו יונה, וריטב"א בפרק קמא דחילין ובהלכות גדרים בפרק הנודר מן הניקח ונמקרייטוף שם, והמאירי בפרק מו שם, וכן דעת סמ"ע ושו"ע חשך משפט סימן רלד: (כד) ב"ח, וכן מוכח מריטב"א פרק קמא דחילין, עין שם שכתב דקנסו אותו משום דעבר אדאורייתא, וכן מבאר בטור ודעה בסימן רטו בבית יוסף בשם הפ"ג ומביא גם השי"ש שם, וכן מבאר להדיא בגממקרייטוף בפרק הנודר מן הניקח ובמאירי דף מו, ודלא כפרי חדש שפוטמיה על הבי"ח: (כט) הגר"י: (כו) הרא"ש בפרק ב דקדושין והרשב"א והמאירי בגדרים דף מו: (ס) אפילו אם קנה בהפעולת פלי דתני דבר המסמס גם"כ שרי, וכתבאר בפוסקים הנ"ל. ודברי החק"י עקב שכתב דדוקא בסות וכלים אבל דמיו מתר, אין לו מוכן, ובכר השיגהו האילה רבה ושא, ובקרא שיש איה טעות סופר בדברי וצריך לומר: כמו שכתבו שם בחילין בפקקי תוספות: (כח) מגן אברהם ותמר משה ותנ"א. ואף על"כ דאלה רבה ובגד"שע פסקו קצת בזה, אין להחמיר בזה יותר מדי במלתא ונרנן ובמקום שבלאו הכי מקלים בהפסד מרובה וקמו שכתבו בקנים: (כט) חק"י עקב ואלהי רבה ושא:

א וריטב"א בפרק ג
ב משנה פסחים מ"ט
וכרבי אליעזר דכרבי
צדוק וכו' אלו
א"ש
בבבבב"א י"ג א טור
בשם רבנו
ד בבבבב"א ואלקמן
סימן תעא

הלכות פסח סימן תמד

[*] ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכל מצה עשירה, גדלקמן סימן תסב סעיף ד בהג"ה, (ח) יקדים סעודה שלישית במיני (ג) פרות או בקשר ודגים, גדלקמן סימן רצא סעיף ה בהג"ה: **ב** [*] "טוב לבכר בערב שבת (ט) קדם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבכר אחר חצות (י) (וביום השבת ובשלוש) (טו): **ג** יאין מבשילין לשבת זה (ג) (יא) דיקא וכיוצא בזה, ואין עושין בו פת (יב) הענינה בקערה: הגה ואם עבר ובשל והמאכל דבוק בדירה (יג) ואי אפשר לקנחו, (יד) יש (ז) להדיחו מעט להעביר החמץ (מהרי"י): **ד** יאחר שאכל בשבת זה סעודת שחרית, (טו) ינער המפה שאכלו בה ויקנח הקערות באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי החמץ. ואם נשאר פת, (טז) יכול לתנו לאינו יהודי (ס) (יז) על-מנת שלא לצאת בו (יח) לרשות הרבים, (יט) דרך הערמה (כ) ודבר מועט: **ה** "אם (ו) נשאר חמץ אחר שאכלו,

באר היטב

דבריו, דמאי מהני זה, סוף כל סוף האין הפרש חלה, וד"ק: (3) פרות. ושל"ה בשם החר"ק כתב שרש"י היה עוסק בחורג במקום סעודה ג', וכי מהרי"ל: הנה ראוי לעשותה במצה מבשלת, אף לא ראיתי טהגין (ג) (א) דיקא. וטוב לבשל בכלים חדשים, מהרי"ו: (7) להדיחו. פי' אע"ג דאסור להדיח כלים בשבת אם א"צ להם, הקא מפר כדי להעביר החמץ: (ה) ע"מ. פורש, שנתנו לו חמץ ולא יאמר לו להוציאם לרה"ק, ולידין דלית לן ריה"ק מטר לצוות לו להוציאם, ולמן לו הרבה בבת וכתב ב"ח, שהמנהג לתן לכלבים ולא לחזירי: (1) נשאר. פי' ואין א"י שקבל ממנו.

שערי תשובה

בע"פ שחל בשבת אין לו תקון זה, ולמהי בהפך להאיר קציל חור"ל אוכל ודולק בו דלא הוי התפרשה חמץ מדאורייתא, ולכן שפיר מפר להפריש בשבת ולמן לכהן קטן ולאכל, ע"ש: [*] ובמדינות כו'. ועין בשו"ת נ"ב סימן כא מה שהקשה ע"ז שאין ראיה מפסח גופא לע"פ, וע"ש שכתב דעד חצות ודאי מפר לאכל מצה עשירה כ"פ, והפנה להקל כל היום אפילו בלא צורך חולה וזמן לא הקפיד אם הוא עכ"פ לצורך קצת, אף בפסח עצמו מחמירין, ע"ש: [*] טוב לבכר כו'. ועין בשו"ת אחת, מ"א, ט"ו. כתב מהרי"ו, שאם אין א"י לכבד את הבית וכבד ישראל ע"י שני בנדי.

משנה ברורה

(ח) יקדים וכי' במיני פרות. עין לעיל בסימן רצא סעיף ה ד"ש דעות בפוסקים אם צריך לעשותה דוקא בפת או דסגי גם"ן בשאר דברים, ולזה אמר דבשעת הדחק בזה יכול לסמך על המקלין, ועין שם דיותר טוב בקשר ודגים מבפרות. והוא הדין דיכול לקדם (6) בתבשיל (בגון גנידל"י⁽¹⁷⁾), אף יש נפקאמנה, דזה אינו מפר רק קדם שעה עשירית, והיא שמקדים בפרות⁽¹⁸⁾ או בקשר ודגים (3) ויכול לקדם אפילו אחר שעה עשירית, אף בכל זה יתיר שיהיה רק מעט ולא ללמלא כוסו, כדי שיאכל מצה לתאבון. ועין באחרונים שכתבו, דטוב גם"ן שיהיה סעודת שחרית של פת לשנים⁽¹⁹⁾, דהא יש אומרים דיוצא בזה ד"י סעודה שלישית, וכן כתב בבאור הגר"א דנכון לעשות כן⁽²⁰⁾; אף כל זה אם יש לו שהות לבקר בימים ולהפסיק אינה שהות⁽²¹⁾, כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה: **ב** (ט) קדם חצות. לאו דוקא, ורוצה לומר בתחלת שעה ששית כמו בשאר שנים⁽²²⁾: (י) ויהיה השבת יבטלנו. וידלקמן בסעיף ו. (ג) ואינו צריך לבשל בערב שבת בשעת בעורו, דסוף סוף יהיה צריך לבשל ביום מחר, שהרי חזון וזוהר בפת שמשייר לצורך השבת, ויש לחש שקא ישאר מהם מעט: **ג** (יא) דיקא וכיוצא בזה. דבר שדרכו לדבק בקלי, כי יצטרף להדיחם אחר האכלה משום אסור חמץ, ואסור בין שאין צריך להם שוב באותו היום, בבסימן שכן סעיף ו: (יב) הענינה. יבשיל (יג) ואי אפשר לקנחו. דאם אפשר קנחו לבד אסור להדיח שלא לצורך: (יד) יש להדיחו מעט. רוצה לומר, רק בבדי שיעבר החמץ, וכדמסיים: ואף על-גב שהוא שלא לצורך שבת⁽²³⁾, שרינו בדעבר משום אסור חמץ⁽²⁴⁾. ומכל מקום אם אפשר להדיח על-ידי עכ"פ, צריך אם אי אפשר קנחו. כתבו הפוסקים, ששוב שיבשלו (ז) בכלים חדשים המוכנים לפסח. ובהם נהגו בכמה מקומות במדינתנו, שאחר התפלה אוכלים מאכלים קרים של חמץ⁽²⁵⁾, ואחר חצי היום אוכלים תבשילים חמים שעמדו בתנור ושתבשלו בכלים של פסח, ויוצאים בזה סעודה שלישית:

שער הציון

(6) דרך הדינים ודמ"א, ובחיי"אדם מתייר גם"ן בתרעומין⁽²⁶⁾, ובדרך הדינים אוסר⁽²⁷⁾. והנה בחיי"אדם הביא דכ"ל לקדם במצה מבשלת, ועין בגמ' אבהם שכתב דאין נוהגין כן. ובבאור הגר"א מציד דלדעת הרמב"ם אסור לאכל מצה עשירה וכן מצה מבשלת בערב פסח אפילו קדם שעה עשירית, ומשמע שם דדעתו נוטה לשיטה זו⁽²⁸⁾: (3) אחרונים: (ג) לבוש ועל-שבת ומגן אבהם וחק יעקב: (7) ואין לצרות רוחם לחוף בל"ח חמץ מפני פסח⁽²⁹⁾, אם לא שרוצה שלא לשמש בקדרה זו שעה מתוקה עד לאחר פסח נפמ"ג ודח"ת: (ס) חק יעקב ושא"י: (1) מגן אבהם ואלהיה רבה וכן משמע בבאור הגר"א, דלא בחק יעקב: (1) אחרונים: (ס) מגן אבהם ושא"י: (ט) חק יעקב והגר"א ושא"י: (1) חק יעקב וקצתו האלהיה רבה ודרך הדינים, עין שם: (16) הגר"א בסימן תמח אות טז, וכן הדין הפרייזרים במשפחות וזכר דין זה בצורך ציון, עין שם מה שדחה דח"ק יעקב. וכן הבית מאיר באבן העזר סימן קלו השיג על החק יעקב ודחה ראיתו, והסכים עמו הרב מב"סופר, ומבא בהגהת חמ"סופר:

תרגום: 1 בפסחא מבשלות (ממצה) סעודה. 2 ליבות מטוגנות (ממצה) סעודה.

הלכות פסח סימן תמד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

והיכא שמקדים בפרות⁽¹¹⁾ וכו', שיתחלק סעודת שחרית של פת לשניים⁽¹²⁾ וכו', נכון כתב בבאור הגר"א דנכון לעשות כן⁽¹³⁾ וכו', אם יש לו שהות לברך ביהמים ולהפסיק אינה שהות⁽¹⁴⁾.

(11) והמקיים סעודה זו בפירות, כתב השל"ה (פסחים נר מצוה אות יט ד"ה ערב פסח) שלכתחילה יקח פירות משבעת המינים, כדעה שהובאה בשבלי הלקט (הובא בב"י סי' רצא). ובטעם הדבר שיש להעדיף, כתב הכף החיים (ס"ק טז) שהוא משום שמכריזם אחריהם ברכת מעין שלוש.

(12) ומי שבערב פסח שחל בשבת רוצה לאכול את הפת במקום אחד ואת שאר המאכלים שנתבשלו בכלי פסח במקום אחר, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' קעח ס"ק לג) אם יש בזה משום שינוי מקום.

(13) אמנם, לענין מי ששבבת קודם חצות אין לו מוזן אלא לסעודה אחת, כתב בשעה"צ לעיל (סי' רצא ס"ק ז) שלא העתיק את דברי המג"א שם, הסובר שיחלק את סעודת שחרית לשתיים כדי לצאת ידי חובת סעודה שלישית, משום שהיא חומרא המביאה לידי קולא, כיון שלדעת השו"ע שם (ס"א) קודם חצות אינו יוצא ידי חובת סעודה שלישית ונחשבת לברכה שאינה צריכה.

והנהגים לחלק סעודה שחרית לשתיים, דעת הגר"ש אלישיב (קובץ הליכות והנהגות) שראוי לאכול בסעודה הראשונה רק כביצה, כדי שישאר תאב לאכילת הסעודה השנייה.

(14) ושהות זו שבין הסעודות, כתב לעיל (סי' רצא ס"ק יד) בשם אחרונים, שלא ישאר במקומו אלא יקום וילך מעט בין הסעודות, והנשארים במקומם לא יצאו ידי חובה, משום שנחשב בזה כסעודה אחת.

ושיעור השהות בין הסעודות, כתב החמד משה (ס"ק ו) שדי לשהות כדי הילוך ד' אמות, ובדרכי חיים ושלום (הנהגות המנחת אלעזר ממונקאטש עמ' תא) הורה שהשיעור הוא רבע שעה, והחזיר"א הורה לבני ביתו (אגרות חז"א ח"א סי' קפח) לחלק את הסעודה על ידי הפסק של חצי שעה.

[שעה"צ ס"ק א]

ובתנ"א דאם מתיר גס"ן בהרעמז"ל⁽¹⁵⁾, ודברך הסיים אוסר⁽¹⁶⁾ וכו', ומשמע שם דידענה נותה לשיטה⁽¹⁶⁾.

(15) ולעיל כתב המשנ"ב (סי' רצא ס"ק כה) כדעת החיי אדם, שיקיים סעודה זו במיני טיגון שעושים ממצה כתושה.

ועוגה שנעשתה מקמח מצה שניולש ביין ושמן, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תעא ס"ק יט-כ) שאסור לאוכלה בערב פסח, משום שלא נתבטל ממנה בזה שם מצה [אמנם הדו"ק שם, שלא כדאי לצאת בה ידי חובת אכילת מצה בליל הסדר].

(16) אמנם, במשנ"ב לקמן (סי' תעא ס"ק כ) כתב בפשיטות, שמותר לאכול מצה שנתבשלה בכלי ראשון [קודם השעה העשירית], משום שבדאי לא נקראת מצה.

ובמקום הצורך, כגון מי שיש לו שיניים תותבות [שקשה לנקותן מהפירורים], וכן במסודות ציבור כמו בתי חולים וכדו', דעת הגר"ש אלישיב (קובץ הליכות והנהגות) שלא יאכלו חמץ בשתי הסעודות, אלא יאכלו מצה מבושלת.

ולענין ההנהגה בבתי מלון, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ח ארחות הלכה ה' 59) שאף שבביתו מותר לכל הדעות לקיים סעודת ליל שבת במצה מבושלת כשיש בכל פרוסה כזית, מ"מ בבתי מלון לא ישתמשו בעיצור זו של מצה מבושלת [ואף לא במצה עשירה], כי אין ראוי לקבוע הנהגה זו לרבים.

[משנ"ב ס"ק ט]

בתחלת שעה ששית כמו בפאר שנים⁽¹⁷⁾.

(17) ואף שבשאר השנים כתב לעיל (סי' תלד ס"ק יב) שיש לבער קודם השעה השישית, ביאר הגר"פ פרנק (מקראי קדש פסח ח"א סי' מח ה' 4) שהוא כדי שישאר לו זמן לבטל אחר הביעור, מה שאין כן כאן שהביטול הוא למחרת, רשאי להמתין לתחילת השעה השישית.

[משנ"ב ס"ק יד]

ואף-על-פי שהוא שלא לצורך שבת⁽¹⁸⁾, שרינו בדיעבד משום אסור חמץ⁽¹⁹⁾ וכו', שאמר התפלה אוכלים מאכלים קרים של חמץ⁽²⁰⁾.

(18) ואף שצורך היום הוא שלא יכשל באיסור חמץ, ביאר הגר"ש אויערבך (שש"כ פכ"ח ה' קעו) שלשם כך הרי די בכפיית כלי.

(19) אמנם, לענין הדחת כלים שאפו בהם מצות ביום טוב ואין דעתו לשוב ולאפות בהם בו ביום, כתב הרמ"א לקמן (סי' תנט ס"ד) שאין להדיחם אלא על ידי נכר, ומבואר במשנ"ב שם (ס"ק לה) שכיון שיש בהדחתם איסור שבות לא הותר לעשות כן אלא על ידי נכר, משום שהוא 'שבות דשבות' במקום מצוה, ולא כתב שמשום מצוה הותרו להדיחם על ידי ישראל. ובטעם החילוק בין שני אופנים אלו, כתב השו"ע הרב (שם סכ"ב) ששם לא הותרו להדיחם על ידי ישראל כיון שהבצק הדבוק בכלים עדיין לא החמיץ, וכדי למנוע את החמצתו הרי אפשר להטיל את הכלים למים צוננים, או לאפות אותם עם הבצק שעליהם, אבל בענינו שחמץ הוא שדבוק בכלים, מותר לישראל להדיחם אפילו בשבת.

(20) ולאכול קטניות בסעודה זו לנהוגים איסור לאוכלן בפסח, כתב הגר"ח זוננפלד (סדר ערב פסח שחל בשבת אות ג) שהנהוגים בירושלים לאכול בבוקר מאכלים קרים, ורק לסעודה שלישית אוכלים את החמץ, אין זה אלא משום שאין להם אלא כירה המוכשרת לפסח, אבל מי שיש לו עוד כירה, ודאי שאין שום איסור להטמין בה לסעודת הבוקר תבשילין של אורז וקטניות בלי תערובת חמץ כלל. וכן כתב הערוך השלחן (ס"ח).

[שעה"צ ס"ק ד]

ואין לערות וזמן לתוך קליחמץ מקליחפסח⁽²¹⁾.

(21) ובטעם הדבר, כתב השו"ע הרב (סי' תנא ס"ט) שעל ידי העירוי נפלט הבל חמץ מהכלי התחתון, ועולה הוא לכלי העליון דרך אדי הקילוח [ניצוק], כמבואר ברמ"א (ור"ד סי' קה ס"ג) לענין כלי שיש בו שמן כשר, שלכתחילה אין לערות ממנו לתוך נר הדולק בשומן טריפה. ומ"מ הוסיף, שבדיעבד אם בישל בפסח בקדירה זו שעירו ממנה לתוך כלי חמץ, התבשיל שבה יהיה מותר אפילו באכילה.

ואם מ"מ רוצה לאכול את התבשיל בכלי חמץ כשהוא עדיין חם, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ד) שיערה אותו מהקדירה לכלי אחר של פסח [שדניו כ'כלי שני'], וממנו ישפוך את התבשיל לכלי החמץ.

ולערות מכלי פסח לכלי חמץ שאינו בן יומא או שלא נבלע בו חמץ אלא בכלי שני, הסתפק הגר"ע קרליץ (חוט שני פסח פ"י ס"ק כד) שמא אין מחמירים בזה. וכתב שבדיעבד אם עירה לתוכם, מותר להשתמש בכלי הפסח בשנה שלאחר מכן.

[משנ"ב ס"ק טו]

ואותן פירות דקים⁽²²⁾ וכו', ומתבצרים מאליהן⁽²³⁾ וכו', טוב שיקבד הפ"ח אחר כך על ידי צפון⁽²⁴⁾.

(22) ולענין הפירורים הדקים שנשארים בין השיניים, דעת הגר"נ המשך במילואים עמוד 7